

Saksprotokoll

Oppvekst og levekår

Postadr.: Postboks 8001, 4068 Stavanger
Besøksadr.: Ny Olavskleiv 6
Telefon: 51508500. Faks: 51508555
E-post: postmottak.oppvekst@stavanger.kommune.no
www.stavanger.kommune.no
Org.nr. NO 964 965 226

REFERANSE
HEI-06/6276

ARKIVNR.
010 &13

JOURNALNR.
46258/06

DATO
01.09.2006

Utvalg: Stavanger formannskap
Møtedato: 31.08.2006
Sak: 3170/06

Resultat: Enstemmig

Arkivsak: 06/6276
**HØRING. RAPPORT ELEKTRONISK STEMMEGIVING -
UTFORDRINGER OG MULIGHETER**

Formannskapets enstemmige vedtak:

Stavanger kommune har notert seg de vurderinger og spørsmål arbeidsgruppen har stilt når det gjelder ulike forhold av demokratisk, juridisk, teknisk og administrativ art, og slutter seg til arbeidsgruppens anbefalinger med de kommentarer som fremkommer i foreliggende sak.

Leif Johan Sevland
ordfører

Sissel Stenberg
leder politisk sekretariat

STAVANGER KOMMUNE

Saksfremlegg

REFERANSE
HEI-06/6276-1ARKIVNR.
010 & 13JOURNALNR.
29801/06DATO
16.08.2006

Saken behandles i følgende utvalg:	Sak nr.:	Møtedato:	Votering:
Kommunalutvalget (AU/FSK) Stavanger formannskap	3170/06 /	29.08.2006	

**HØRING. RAPPORT ELEKTRONISK STEMMEGIVING - UTFORDRINGER
OG MULIGHETER****Forslag til vedtak:**

Stavanger kommune har notert seg de vurderinger og spørsmål arbeidsgruppen har stilt når det gjelder ulike forhold av demokratisk, juridisk, teknisk og administrativ art, og slutter seg til arbeidsgruppens anbefalinger med de kommentarer som fremkommer i foreliggende sak.

HØRING. RAPPORT ELEKTRONISK STEMMEGIVING - UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Saken krever informasjonstiltak:	☒	Ja	☒	Nei
---	-------------------------------------	-----------	-------------------------------------	------------

Hva saken gjelder

Rapporten "Elektronisk stemmegiving – utfordringer og muligheter" (H-2185) er sendt på høring til en rekke instanser ved brev av 13.03.06. Høringsfrist er 30.09.06.

Stavanger kommune stiller seg bak arbeidsgruppens konklusjoner som sier at selv om det ikke anbefales å ta i bruk elektronisk stemmegiving i stor skala nå, bør myndighetene likevel sette i gang trinnvise og systematiske forsøk med elektronisk stemmegiving. En rekke prinsipielle og til dels vanskelige spørsmål må utredes og avklares nærmere før elektronisk stemmegiving (eventuelt) kan tas i bruk i stor skala og ved ordinære valg.

Nærmere om rapporten

Kommunal- og arbeidsdepartementet (KRD) nedsatte i juni 2004 en arbeidsgruppe med mandat å vurdere *om*, og eventuelt *hvordan* det bør innføres muligheter for å avgi stemme elektronisk ved politiske valg. Videre skulle gruppen vurdere og foreslå hvilke regler og krav som bør stilles til systemer for elektronisk stemmegiving. Rapporten ble fremlagt i februar 2006. Arbeidsgruppens anbefalinger, kapittel 2 i rapporten, er tatt inn som *vedlegg 1* til saken, mens resten av rapporten følger som *utrykt vedlegg*.

Arbeidsgruppen har hatt som mål for sine anbefalinger å gjøre det enklere og mindre kostnadskrevenende for velgeren å utøve sine demokratiske rettigheter. En måte å oppnå dette på er å tilby velgerne å avgi stemme elektronisk hjemmefra, dvs i ukontrollerte omgivelser.

I følge arbeidsgruppen er det imidlertid en ufravikelig forutsetning at

- det stilles strenge krav til sikkerhet og at
- velgernes tillit til valgsystemet opprettholdes.

Arbeidsgruppen mener det med dagens teknologi ikke er mulig å garantere en slik sikkerhet. Det må derfor iverksettes prosesser som over tid bidrar til å sikre at bl.a. disse viktige forutsetningene blir oppfylt.

Gruppens konklusjon er derfor at det ikke bør innføres elektronisk stemmegiving i stor skala nå.

Arbeidsgruppen foreslår derfor at det igangsettes trinnvise forsøk, men er likevel av den oppfatning at i overskuelig fremtid vil elektronisk stemmegiving kun være et supplement til ordinær stemmegiving ved papirstemmesedler. Teknologien er imidlertid i stadig endring, og det er ifølge arbeidsgruppen viktig å høste praktiske erfaringer med ulike tekniske løsninger og velgernes tillit til disse. Utprøvingene og forsøkene bør igangsettes så fort som mulig for å være forberedt dersom den

Elektronisk stemmegiving reiser en rekke prinsipielle og til dels vanskelige spørsmål av demokratisk, juridisk, teknisk og administrativ art, og det er derfor omdiskutert om elektronisk stemmegiving skal innføres. Det er spesielt spørsmålet om *hvor* stemmegivingen finner sted, - i valglokalet under oppsyn av valgfunksjonærer (kontrollerte omgivelser) eller et sted der ingen kan føre kontroll med hvordan avstemningen skjer (ukontrollerte omgivelser) som reiser prinsipielle spørsmål. Ukontrollerte omgivelser er for eksempel bruk av pc hjemme, på jobb osv.

Både nasjonal lovgiving og internasjonale lover og konvensjoner forutsetter at myndighetene skal legge til rette for frie, rettfærdige og hemmelige valg. Hemmelig valg betyr at velger skal få avgi stemme usett og uten at vedkommende utsettes for utilbørlig påvirkning (trusler, press osv.), og forhindrer kjøp og salg av stemmer. For at kravet om hemmelige valg skal være oppfylt, gis det tydelige anbefalingene med hensyn til at

- elektronisk stemmegivning må innføres som et alternativ til ordinær stemmegivning, dermed må stemmegivning med papirstemmesedler opprettholdes
- velgeren må selv få bestemme hvordan vedkommende vil avgi stemme. Det må være like legitimt å avgi stemme ved bruk av papirstemmeseddel som elektronisk stemmegiving
- dersom det gis mulighet for elektronisk stemmegivning hjemmefra eller andre ukontrollerte omgivelser, må velgere som stemmer elektronisk gis mulighet til å ombestemme seg, det vil si stemme på nytt for eksempel i et valglokale for forhåndstemmegivning eller på valgtinget ("sist avgitte stemme er alltid tellende"),
- det bør ikke kunne avgis elektroniske stemmer i ukontrollerte omgivelser på valgdagen, siden dette i praksis sterkt begrenser eller eventuelt gjør det umulig for velgeren å stemme på nytt, - altså på selve valgdagen skal det kun være mulig å avgi stemme ved personlig frammøte i et stemmelokale.

Arbeidsgruppen ser det som svært viktig at elektronisk stemmegivning i ukontrollerte omgivelser *ikke* blir innført uten forutgående utprøving, og foreslår at det så snart som mulig settes i gang en trinnvis og systematisk utprøvningsprosess, styrt av overordnede myndigheter. Forsøkene bør gjennomføres både som kontrollerte eksperimenter, ved lokale folkeavstemninger, og i forhold til bindende ordinære valg. Ved forsøk knyttet opp til bindende ordinære valg foreslås en gjennomføring i 3 trinn hvor hvert trinn undergis en grundig evaluering før en (eventuelt) går videre til neste trinn.

Gjennomføring av valg er ressurskrevende. Elektronisk stemmegiving vil først kunne bli kostnadsbesparende dersom det åpnes opp for elektronisk stemmegiving i ukontrollerte omgivelser. I en utprøvningsperiode vil kostnadene kunne øke ettersom det kreves bruk av program- og maskinvare som må anskaffes i tillegg til dagens valgutstyr. Arbeidsgruppen er derfor av den mening at statlige myndigheter må dekke utgiftene som kommunene vil få i den tid det gjennomføres utprøving og forsøk.

Et elektronisk valgsystem vil være teknisk mer komplisert enn et tradisjonelt system med papirstemmesedler der det er mulig for lekfolk å forstå og kontrollere det som foregår. Dette gir utfordringer ikke bare i forhold til velgerne, men også i forhold til kommunene som er satt til å administrere gjennomføringen av valg. Med et elektronisk valgsystem er det bare eksperter som har forutsetninger for å forstå alt som skjer inne i datamaskinene og i datanettet. Lekmannskontrollen må med andre ord erstattes av tillit til ekspertene – både de som har utformet og laget systemet, og de som har kontrollert at det fungerer korrekt.

Arbeidsgruppen anbefaler at det etableres et sentralt godkjenningsregime for kravspesifikasjoner, inkludert overvåking, kontroll og gjennomføring. Til dette hører godkjenning av virksomheter som skal gjennomføre sertifisering, godkjenning av prosedyrer og rutiner hos leverandørene og godkjenning av teknisk utstyr og løsninger.

Rådmannens kommentarer. Forslag til høringsuttalelse.

Både interesse for og deltakelsen i valg har i lengre tid vist en nedadgående tendens i Norge, som i flere vesteuropeiske land. Innføring av elektronisk stemmegiving blir fra ulike hold fremholdt som redningen fra denne utviklingen, og kan nok også være ett av flere tiltak for å øke engasjementet eller i det minste stoppe nedgangen. En skal likevel være forsiktig med å tro at interessen for politikk, politikere, partiprogrammer osv blant hjemmesitterne skal bli markant endret om det gis mulighet til å stemme på datamaskinen hjemme. Elektronisk stemmegiving kan likevel være et godt

tilbud til de som er vant til og behersker teknologien, og vil i tillegg ha en åpenbar effektiviseringseffekt på opptelling og resultatservice. Rådmannen stiller seg i all hovedsak bak rapporten og dens anbefalinger.

Det kan likevel tenkes at det vil oppstå et betydelig press i retning av å innføre elektronisk stemmegivning i ukontrollerte omgivelser på et senere tidspunkt. Et slikt press kan for eksempel komme som følge av den generelle samfunnsutvikling der IKT tas i bruk på stadig flere områder, fordi elektronisk stemmegivning innføres i andre land eller at det kommer krav om elektronisk stemmegivning som følge av dramatisk fall i valgdeltakelsen. *Rådmannen er derfor enig i at en bør utprøve elektronisk stemmegiving i forkant av et eventuelt fremtidig press eller krav utenfra.*

Elektronisk stemmegiving i full skala i ukontrollerte omgivelser kan ikke tas i bruk uten at det kan garanteres at valgene gjennomføres i tråd med norsk og internasjonalt vedtatte lover og konvensjoner om frie, rettferdige og hemmelige valg. Arbeidsgruppen legger vekt på at ved forsøk eller innføring av elektronisk stemmegiving må det være anledning å ombestemme seg og stemme på nytt elektronisk (sist avgitte stemme gjelder) fram til valgdagen, og – som den siste mulige endring - å avgi sin endelige stemme med vanlig stemmeseddel i et valglokale på selve valgdagen. Dette vil ifølge arbeidsgruppen ikke minst være en sikring for velgere som kan være utsatt for utilbørlig påvirkning eller tvang ("family voting") ved stemmegiving i ukontrollerte omgivelser, for eksempel hjemme. Dette kan nok være en ordning som i noen grad kan avhjelpe evt. påvirkning el. tvang, men *rådmannen er i tvil om at mange velgere i denne kategori ser det som reelt mulig å møte opp for å avgi sin selvvalgte og endelige stemme på selve valgdagen. I de videre utredninger må dette punktet derfor ses nærmere på.*

Adgangen til å stemme om igjen elektronisk før valgdagen, eller med stemmeseddel på selve valgdagen, *vil kreve avanserte systemer for å opprettholde kravet om at én person kun skal kunne avgi én stemme. Det er viktig at dette utprøves nøye i forsøksfase, og gis en løsning som er enkel å administrere.*

Også for velgere som ikke er vant til, eller ikke føler seg trygg på bruk av datamaskin eller teknologien som sådan, eller frykter de har brukt datamaskinen feil, eller av andre grunner heller vil bruke et stemmelokale, er det svært viktig at valgavviklingen også i fremtiden legges opp slik at det er like legitimt å stemme i et valglokale som via en datamaskin. Dette innebærer at også med elektronisk stemmegiving må stemmelokaler og stemmegiving legges til rette slik som i dag. *Rådmannen vil understreke at statlige myndigheter må finansiere de ekstra kostnadene forsøkene med elektronisk stemmegiving vil medføre for kommunene som valgarrangør.*

Pr i dag er det den enkelte kommune som godkjenner leverandører og leveranser av elektroniske valgsystemer for manntall, forhåndsstemmegiving, scanning, opptelling mv. Bruk av papirstemmesedler, manuell opptelling og protokollering (i tillegg til maskinell telling) bidrar likevel til transparente valg under lekmannskontroll. Innføring av elektronisk stemmegiving vil fremtvinge at krav til og utvelgelse av leverandører, systemer og produkter, samt kontroll av funksjonaliteten, må overlates til eksperter. En slik overgang forutsetter at velgerne har tillit til de nye systemene. *Rådmannen slutter seg derfor til arbeidsgruppens anbefaling om etablering av et sentralt godkjenningsregime for kravspesifikasjoner, inkludert overvåking, kontroll og gjennomføring.* Det gjelder godkjenning av virksomheter som skal gjennomføre sertifisering, godkjenning av prosedyrer og rutiner hos leverandørene og godkjenning av teknisk utstyr og løsninger.

Det foreslås at foreliggende sak oversendes departementet i sin helhet, med slik høringsuttalelse:

Stavanger kommune har notert seg de vurderinger og spørsmål arbeidsgruppen har stilt når det gjelder ulike forhold av demokratisk, juridisk, teknisk og administrativ art, og slutter seg til arbeidsgruppens anbefalinger med de kommentarer som fremkommer i foreliggende sak.

Ole Hetland
Rådmann

Hanne Eik
Saksbehandler